

Utdanningsforbundets innspill til Lesekommisjonen

Utdanningsforbundet takker for muligheten til å gi innspill til Lesekommisjonen. Det å bidra til å utvikle leseferdigheter og leseglede hos barn, unge og voksne, er en av de sentrale oppgavene til våre medlemmer. Gode leseferdigheter utvikles over tid. Arbeidet med leselyst starter i hjemmet, for så å utvikles videre i barnehagen og gjennom hele skoleløpet.

Når Lesekommisjonen skal gi sine anbefalinger, ønsker Utdanningsforbundet at kommisjonen skal legge vekt på følgende momenter:

Leseglede

For Utdanningsforbundet er det viktig at barnehager og skoler fungerer som fellesskapsarenaer der lesing av bøker har en naturlig plass for alle. Dette er viktig, ikke bare for å fremme leseferdigheter med betydning for den enkeltes fremtidige liv som samfunnsborger, men fordi litteratur beriker livet og kan bidra til å skape mening her og nå. Når vi vet at lesing er en aktivitet som i ulik grad oppleves meningsfull, mener vi det er viktig at Lesekommisjonen først og fremst retter oppmerksomheten mot det som må være på plass for å fremme barn og unges leseglede.

God tilgang til variert litteratur

Alle skoler må ha et velfungerende bibliotek med en utdannet skolebibliotekar. Det må være ulike bøker lett tilgjengelig for elevene. Elevene må få lese relevante og meningsfulle tekster, også i begynneropplæringen. Alle barn og unge må få møte et bredt utvalg av skjønnlitteratur, sakprosa og tegneserier.

Skal skolebiblioteket være et reelt virkemiddel for leselyst og leseutvikling, er det en forutsetning at det har tilstrekkelig bemanning, kompetanse og ressurser. Et skolebibliotek er langt mer enn en samling bøker. Det må være en levende møteplass for litteratur. Utdanningsforbundet støtter en satsing på skolebibliotek som kan tilby variert lesestoff som kan engasjere barn og elever med ulike språk, forutsetninger og interesser.

Det er også avgjørende at barnehagene har tilgang til et rikt utvalg av bøker, og at det finnes tid og rom for å gjennomføre gode høytlesningsaktiviteter der barn får ro og mulighet til å utforske litteraturen. I barnehagen er bøker forbruksvarer - noen bøker blir bokstavelig talt spist opp. Jo mer populær, jo kortere levetid får boka. Det er derfor viktig med ressurser nok, både til å etablere en rik og variert boksamling, og til å kunne kjøpe nye bøker fortløpende når det er behov for det.

Både for barnehagen og skolen er et godt samarbeid med de kommunale bibliotekene viktig. Å skape leselyst og leseglede, er ikke en oppgave for barnehagen og skolen alene. Vi er avhengige av å ha gode biblioteker med egne barnebokavdelinger, der det jobber bibliotekarere som kan gi råd og inspirasjon til lærerne i barnehagen og skolen og til foreldrene til alle landets barn og unge.

Tilstrekkelig lærertetthet i alle barnehager og skoler

Det fordrer kompetanse å legge til rette for gode leseopplevelser, både i barnehagen og skolen. Lærerne i barnehagen og skolen har slik kompetanse gjennom sin grunnutdanning. Lærernormen sikrer et minimum av kvalitet i form av utdannede lærere og den holder klassestørrelsen nede. Lærerne er den aller viktigste faktoren for læring i skolen. Erfaringene fra før normen ble innført, var at størrelsen på klassene økte.

Barnehagen mangler tilstrekkelig bemanning til å kunne gi alle barn i Norge et tilfredsstillende pedagogisk tilbud. Barnehagelærere er de eneste ansatte i barnehagen med høyere utdanning i formidling av barnelitteratur og barns språkutvikling. Det mangler i dag flere tusen barnehagelærere for å oppfylle den lovfestede barnehagelærernormen, og den øvrige bemanningen er mange steder for liten til å kunne dele barna opp i mindre grupper som er nødvendig for å drive gode leseaktiviteter.

Tillit og metodefrihet

Det har vært for mye makt til kommunene og fylkeskommunene for å definere det som skjer i skolen. Tillit til læreren er en del av løsningen. God litteraturformidling og leseopplæring fordrer verdsetting og ivaretagelse av autonomien, metodefriheten og skjønnsutøvelsen til lærerne i barnehagen og skolen. Det er viktigere å kjenne barne- eller elevgruppa si, og å ha et rikt tilfang av bøker samt gode rammer for å skape varierte leseaktiviteter, enn å bli pålagt metoder eller tiltak for hvor mye, når og hvordan det bør leses for å fremme alle barns språk- og leseferdigheter.

Uten stor grad av frihet til å tilpasse leseaktiviteter og leseopplæring til den aktuelle barne- eller elevgruppen lærerne i barnehagen eller skolen har ansvar for, blir det vanskelig å legge til rette for den leseglede og leselysten som er avgjørende for å bidra til at barn og unge blir gode lesere.

Lærerne i skolen må, sammen med elevene, få velge når de skal lese på papir og når de skal lese på skjerm. Dette kan ikke være avhengig av kommuneøkonomien, men hva som er mest hensiktsmessig til enhver tid. Det å lese på papir gir bedre leseforståelse av lengre og mer komplekse tekster, sammenlignet med å lese de samme på skjerm. Det peker mot at det bør være en viss variasjon — det må bevilges penger til fysiske bøker til alle elever.

Tid

Det tar tid å legge til rette for gode leseaktiviteter, og mangel på tid er en stor utfordring både i barnehagen og skolen. Blant annet tar det tid å orientere seg i ny litteratur og å få lest bøkene som skal formidles.

I barnehagen har barnehagelærerne kun fire timer i uken til å planlegge og evaluere hele den pedagogiske virksomheten for en uke. Selv om gode, varierte leseaktiviteter er viktig, er det også andre aktiviteter, som kan være minst like viktige for å fremme barnehagebarns allsidige utvikling, som skal planlegges.

Som det kommer frem i den ferske rapporten om endringer i lærerrollen i barnehage og skole, som NTNU Samfunnsforskning har skrevet på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, har lærerrollen blitt stadig mer krevende og kompleks fordi det uopphørlig tilføres nye oppgaver, forventninger og krav, uten at disse erstatter noen av de gamle — de legges bare oppå allerede eksisterende praksis. Når lesekommisjonen skal gi råd, bør den derfor ha i mente at økte forventninger på ett område nødvendigvis må innebære nedprioritering av noe annet.

Samisk litteratur og leseopplæring

Det er noen særlige hensyn kommisjonen må ta når det kommer til leseopplæring og leseglede blant samiske barn og unge. Mengdelesing er viktig for alle, uansett hvilket språk barna bruker hjemme. Dette er vanskeligere å få til på de samiske språkene. Det er få bøker å velge mellom, dermed må det bevilges mer ressurser til å oversette, lage og trykke bøker på de tre offisielle samiske språkene. Alle skolebibliotek og folkebibliotek i hele landet skal ha et utvalg bøker i ulike sjangre også på de tre offisielle samiske språkene. Dette er særs viktig i de skolene man vet har, eller kommer til å få, samiske barn og elever.

Samisk litteratur inngår ikke i Kulturrådets innkjøpsordning. Kommisjonen må se nøye på denne ordningen. Det er viktig for synlighet og tilgjengelighet på bibliotekene at litteratur på samisk er en del av innkjøpsordningen. Lydbøker på de tre offisielle samiske språkene må være tilgjengelig i bibliotekenes apper. Elever med samisk som andrespråk vil ha nytte av opplesing for å få lyttetrening. Elever som har lite samiskspråklig støtte i hjemmet, får lyttet til ulike stemmer og mer samisk i hverdagen.

Det er behov for mer videreutdanning om lesing og skriving for lærere som underviser i og på samisk, og spesielt i de øvre alderstrinn, hvor lesemotivasjonen blir svakere.

Lærerutdanningene

Alle lærerutdanningene er viktige institusjoner for forskning og utvikling av kunnskap om hva som er god utdanning, hva som er god læring og hva som skal til for å bli en god lærer.

Lærerutdanningene er derfor avgjørende for all annen utdanning. For å styrke leseopplæringen, skape en lesekultur og gi barna leseglede, er lærerutdannede lærere, både i barnehage og skole, essensielt. Utdanningsforbundet mener at:

- Barnehagelærerutdanningen skal gi studentene varierte verktøy for fortellinger, forstå hva en fortelling er og hvordan den kan formidles på ulike måter.
- Omfanget til norskfaget i barnehagelærerutdanning studiepoengfestes.
- Minst 30 studiepoeng norsk skal være obligatorisk i lærerutdanning for trinn 1-4.
- Fagdidaktikk skal være del av norskfaget i grunnskolelærerutdanningen.
- Lærerstudenter skal ha praksis i fagene de har i utdanningen (inkludert norsk).
- Lærerutdanning for trinn 1-4 skal inneholde begynneropplæring og de grunnleggende ferdighetene lesing og skriving.
- Studiene bør vektlegge faktorer som påvirker elevers motivasjon og mestring i fag.
- Norsk som første- og andrespråk i lærerutdanningene må styrkes.
- Studentenes kompetanse i å kjenne igjen tegn på lese- og skrivevansker må styrkes.

Barnehagen og skolen kan ikke stå alene med ansvaret for å fremme leseglede blant barn og unge

Utdanningsforbundet mener at det er viktig å understreke at lærerne i barnehager og skoler ikke kan stå alene med ansvaret for å skape leseglede gjennom gode leseferdigheter. Både barnehagen og skolen er avhengige av et folkebibliotek med gode barneavdelinger, og bibliotekarere med oversikt over barne- og ungdomslitteraturen samt innsikt og evne til å formidle bøker til ulike aldersgrupper. Å dra på tur for å bli kjent med sitt lokale bibliotek, og møte bibliotekarere som brenner for barne- og ungdomslitteratur, er viktig for å gi alle barnehagebarn og elever erfaringer med biblioteket som samfunnsinstitusjon, og at bøker og lesing har en viktig plass i det norske samfunnslivet.

Foresatte må også involveres i dette arbeidet, da de er viktige rollemodeller for egne barn. Ved å lese både for og med barna hjemme, kan de påvirke barnas lesemotivasjon og selvilde som lesere. Når barnet knekker lesekode, er det viktig at foresatte følger opp lesingen i hjemmet. Et godt samarbeid mellom hjem og skole styrker elevens læring og utvikling.